

Воєнно-економічні наслідки когнітивного впливу на систему воєнної та національної безпеки України

Military-economic consequences of cognitive influence on the military and national security system of Ukraine

Олег Семененко ^A

Corresponding author: д. військ. н., професор, заступник начальника науково-дослідного інституту з наукової роботи, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0001-6477-3414

Олександр Кінь ^B

к. тех. н., старший науковий співробітник, доцент, email: cubalibre1972@ukr.net, ORCID: 0009-0001-2196-7515

Іван Ткач ^D

д. екон. н., професор, e-mail: tim68@ukr.net, ORCID: 0000-0001-5547-6303

Юзеф Добровольський ^C

к. тех. н., доцент, заступник начальника кафедри, e-mail: kataza@i.ua, ORCID: 0000-0002-1077-1402

Володимир Ремез ^D

доктор філософії, викладач кафедри управління військами, e-mail: remezv93145@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2561-1081

Юрій Мельничук ^D

старший викладач кафедри оперативного мистецтва інституту державного військового управління, e-mail: um777@ukr.net, ORCID: 0000-0003-2043-1353

Oleh Semenenko ^A

Corresponding author: Dr of Military Sciences, Professor, Deputy Head of the Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine for Scientific Work, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0001-6477-3414

Oleksandr Kin ^B

Candidate of Technical Sciences, SENIOR Research Fellow, Associate Professor, email: cubalibre1972@ukr.net, ORCID: 0009-0001-2196-7515

Ivan Tkach ^D

Doctor of Economic Sciences, Professor, e-mail: tim68@ukr.net, ORCID: 0000-0001-5547-6303

Yuzef Dobrovolskyi ^C

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Deputy Head of the Department, e-mail: kataza@i.ua, ORCID: 0000-0002-1077-1402

Volodymyr Remez ^D

Doctor of Philosophy, teacher of the Department, e-mail: remezv93145@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2561-1081

Yurii Melnychuk ^D

Senior Lecturer of the Department of Operative Art of the Institute of State Military Administration, e-mail: um777@ukr.net, ORCID: 0000-0003-2043-1353

^AЦентральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України, м. Київ, Україна

^B Дипломатична академія України імені Геннадія Удовенка при Міністерстві закордонних справ, м. Київ, Україна

^CКафедра військової підготовки Національного авіаційного університету, Київ, Україна

^DНаціональний університет оборони України, Київ, Україна

^ACentral Research Institute of the Armed Forces of Ukraine, Kyiv, Ukraine

^B Hennadiy Udovenko Diplomatic Academy of Ukraine under the Ministry of Foreign Affairs, Kyiv, Ukraine

^CDepartment of Military Training of the National Aviation University, Kyiv, Ukraine

^DNational Defence University of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Received: June 15, 2025 | Revised: June 28, 2025 | Accepted: June 30, 2025

DOI: 10.33445/sds.2025.15.3.27

Мета роботи: визначено основні воєнно-економічні наслідки когнітивного впливу на систему воєнної та національної безпеки України в умовах триваючої російсько-української війни.

Метод дослідження: методи аналізу та синтезу; порівняння; формалізація та оцінювання матеріалу; експертного опитування.

Результати дослідження: проведено аналіз проблематики когнітивного впливу та його наслідків для системи воєнної та національної безпеки держави; сформована система воєнно-економічних наслідків когнітивного впливу; проведено оцінювання рівня воєнно-економічних наслідків когнітивного впливу на воєнну та національну безпеку України; визначено низку ключових висновків і практичних рекомендацій для України в умовах затяжної війни з російською федерацією; розроблено рекомендації для України у когнітивній та воєнно-економічній сфері у період 2025–2028 років; визначено ключові кроки (заходи) щодо забезпечення когнітивної стійкості України на період 2025–2028 років.

Теоретична цінність дослідження: результати дослідження можуть використовуватися фахівцями органів військового управління вищого рівня з метою формування поглядів щодо подальшої протидії когнітивним загрозам під час триваючої війни.

Тип статті: теоретичний.

Purpose: the main military-economic consequences of cognitive influence on the military and national security system of Ukraine in the context of the ongoing Russian-Ukrainian war is identified.

Method: methods of analysis and synthesis; comparison; formalization and evaluation of material; expert survey.

Findings: an analysis of the issues of cognitive influence and its consequences for the military and national security system of the state was conducted; a system of military-economic consequences of cognitive influence was formed; an assessment of the level of military-economic consequences of cognitive influence on the military and national security of Ukraine was conducted; a number of key conclusions and practical recommendations for Ukraine in the conditions of a protracted war with the Russian Federation were identified; recommendations for Ukraine in the cognitive and military-economic sphere in the period 2025–2028 were developed; key steps (measures) were identified to ensure the cognitive stability of Ukraine for the period 2025–2028.

Theoretical implications: The results of the study can be used by specialists of higher-level military command bodies to form views on further countering cognitive threats during an ongoing war.

Paper type: theoretical.

Ключові слова: воєнно-економічні наслідки, воєнна безпека, воєнно-економічна стійкість, національна безпека, когнітивний вплив, когнітивна війна, інформаційна безпека, державна

Key words: military-economic consequences, military security, military-economic stability, national security, cognitive impact, cognitive warfare, information security, state stability.

стійкість.

Вступ

Сучасна війна набуває дедалі більш гібридного й багатовимірного характеру, в якому ключову роль починають відігравати не лише збройні протистояння, а й вплив на свідомість, поведінку та рішення суспільств, політичного керівництва і військового командування. Когнітивний вплив як інструмент стратегічного протистояння спрямований на піддрив здатності держави до раціонального управління, мобілізації ресурсів і формування сталого спротиву в умовах війни [1–7]. Його результати мають не лише психологічні чи політичні наслідки, а й глибокий воєнно-економічний резонанс.

У сучасних умовах безпекового середовища, що характеризується зростанням складності, асиметричністю та гібридністю загроз, когнітивний вплив набуває дедалі більшої стратегічної ваги. Застосування методів когнітивного впливу – від масової дезінформації, інформаційно-психологічних операцій до глибоких соціокультурних маніпуляцій, стає критичним чинником у піддриві стійкості держав, їхнього економічного потенціалу та здатності до оборони. Водночас, воєнно-економічні наслідки таких впливів залишаються недостатньо дослідженими [3–22]: зокрема, недооцінюється потенціал когнітивної зброї як інструмента непрямого ослаблення економічної основи воєнної безпеки, мобілізаційної готовності, стратегічної автономності та єдності суспільства.

Сьогодні є потреба формування нового міждисциплінарного підходу, що поєднує аналіз когнітивних загроз із вивченням їх довготривалих впливів на функціонування оборонної економіки, стратегії національного виживання та здатність держави до збереження суверенітету в умовах інформаційної і ментальної війни. Комплексне осмислення того, як когнітивні атаки впливають на функціонування сектору безпеки і оборони, формування воєнних бюджетів, розподіл ресурсів, прийняття рішень, бойову готовність і стійкість суспільства в умовах затяжного протистояння є важливою складовою боротьби з противником в умовах триваючої війни, де когнітивний фронт став одним із головних векторів впливу агресора, що супроводжується масштабними інформаційними, психологічними та соціально-економічними диверсіями.

Теоретичні основи дослідження

Проблематика когнітивного впливу та його наслідків для системи воєнної та національної безпеки дедалі частіше стає предметом наукових досліджень як у зарубіжному, так і у вітчизняному науковому середовищі [1–24]. У світовій науковій традиції особливу увагу цьому питанню приділяють у межах концепцій когнітивної війни (*cognitive warfare*), інформаційної боротьби, стратегічних комунікацій та когнітивної безпеки. До провідних іноземних авторів, чий праці відіграли суттєву роль у формуванні науково-методологічної основи досліджень у цій галузі, належать T. Rid, P. W. Singer, E. Schmidt, A. Byman, D. Kilcullen, F. Hoffman та інші [3–11].

Зокрема, T. Рід у своїй книзі “*Cyber War Will Not Take Place*” розкриває природу інформаційних і когнітивних операцій, наголошуючи на тому, що вплив на сприйняття, інтерпретацію та прийняття рішень часто є важливішим, ніж фізичне знищення об’єкта. P. W. Singer у співавторстві з E. Brookings у праці “*Like War: The Weaponization of Social Media*” аналізує, як цифрові платформи перетворюються на бойові арени, а інформаційні кампанії – на зброю, здатну завдати стратегічної шкоди. F. Hoffman ввів поняття “гібридної війни”, у якому когнітивні методи розглядаються як ключовий елемент у поєднанні з воєнними, економічними та дипломатичними засобами. E. Schmidt та J. Cohen у дослідженні “*The New Digital Age*” підкреслюють роль когнітивних інтервенцій у формуванні безпекової політики у майбутньому, де алгоритмічний вплив на масову свідомість може мати стратегічні наслідки для воєнної стійкості.

У вітчизняній науковій традиції питання когнітивного впливу та його зв'язку з воєнною та національною безпекою розкриваються через призму інформаційної боротьби, психологічної безпеки, когнітивної безпеки та національної стійкості. Значний внесок у розвиток теорії здійснили такі автори [11–25], як О. Семененко, О. Сирський, О. Пахомов, В. Коваль, С. Дорогунцов, А. Семенченко, О. Кучер, В. Ліпкан, С. Кудінов, А. Бутко, А. Гальченко, І. Затилук та інші.

Зокрема, О. Сирський, А. Лебеденко та О. Семененко О. аналізують сучасні гібридні та когнітивні загрози в умовах геополітичної дестабілізації, зокрема методи впливу на колективну свідомість, а також розглядають питання поєднання когнітивних операцій із воєнно-економічними чинниками, моделюють сценарії економічного тиску через інформаційно-психологічні маніпуляції та визначають роль когнітивних стратегій у формуванні суспільних наративів щодо мобілізації та підвищення мотивації до служби. О. Пахомов досліджує механізми інформаційно-психологічної війни, підкреслюючи роль когнітивних деформацій як інструментів підризу національної безпеки. В. Ліпкан розробляє категоріально-понятійний апарат у сфері стратегічної безпеки, приділяючи увагу впливу інформаційного середовища на функціонування державних інституцій. А. Семенченко досліджує питання національної стійкості у кризових умовах, зокрема в контексті гібридних загроз. Проте, попри зростаючий інтерес до тематики, низка важливих аспектів залишаються недостатньо дослідженими, особливо в частині воєнно-економічного виміру когнітивного впливу.

Зокрема, не розроблено уніфікованих моделей кількісного оцінювання економічних наслідків когнітивних атак, бракує системних досліджень, які б враховували вплив когнітивних загроз на структуру оборонних витрат, логіку прийняття воєнно-економічних рішень, мобілізацію людських і матеріальних ресурсів, зміну інвестиційних потоків у воєнному секторі. Також слабо репрезентовані емпіричні дослідження на перетині когнітивних впливів і економічної дестабілізації на регіональному рівні, що є вкрай важливим в умовах повномасштабної війни росії проти України.

Особливої актуальності набуває аналіз когнітивного впливу з боку держав-агресорів (насамперед РФ), який поєднує інформаційні атаки, психологічні операції, інспіровані соціальні та економічні кризи, з метою дезорганізації процесів управління сектором безпеки. Такі практики вимагають системного переосмислення теоретико-методологічної бази оцінювання наслідків та створення нових міждисциплінарних підходів до забезпечення когнітивної стійкості держави.

Постановка проблеми

Таким чином, на сьогодні постає потреба у глибшому теоретичному та прикладному дослідженні воєнно-економічних наслідків когнітивного впливу, яке дозволить не лише виявити вразливості системи національної безпеки, а й обґрунтувати шляхи підвищення її стійкості через економічне, організаційне та інформаційне зміцнення.

Попри значну кількість досліджень, присвячених інформаційним війнам, проблема системного обліку та моделювання воєнно-економічних наслідків когнітивного впливу залишається недостатньо розробленою. Відсутність відповідних індикаторів, критеріїв оцінювання та інструментів прогнозування знижує ефективність реагування та унеможливорює цілеспрямовану протидію в умовах зростаючої складності загроз. Таким чином, дослідження воєнно-економічних наслідків когнітивного впливу є актуальним як з наукового, так і з прикладного погляду. Воно спрямоване на формування нових підходів до оцінки стійкості сектору безпеки, обґрунтування стратегічних рішень у сфері оборонного планування та забезпечення когнітивної безпеки держави в умовах воєнного конфлікту XXI століття.

Результати

Російська агресія проти України є класичним прикладом багатовимірного ведення війни, де когнітивний компонент (пропаганда, операції впливу, психологічна деморалізація, підриг віри у власні Збройні Сили й державу) відіграє роль, не менш важливу за кінетичну. Системне застосування росією когнітивного тиску має не лише морально-психологічні, а й глибокі економічні наслідки: зниження рівня мобілізаційної довіри населення, розмивання підтримки оборонних зусиль, зменшення інвестиційної привабливості, відтік кадрів, падіння споживчої активності тощо. Через ці процеси зменшується загальна здатність держави витримувати затяжну війну, що й є стратегічною метою ворога.

Україна, перебуваючи в умовах повномасштабного вторгнення, стає лабораторією сучасного воєнно-економічного протистояння, де результат боротьби у сфері свідомості прямо впливає на результати у сфері матеріального.

Війна між Ізраїлем та Іраном, що відбувається у гібридному форматі через проксі-групи, кібератаки, релігійно-психологічні кампанії та медійні конфлікти, демонструє інший аспект когнітивного впливу, як інструмент стратегічної ізоляції, деморалізації суспільств, дестабілізації економічного середовища й послаблення міжнародної підтримки. Іран системно застосовує інструменти “м’якої сили” для формування ворожого ставлення до Ізраїлю у глобальному публічному просторі, намагаючись змінити сприйняття легітимності дій обох сторін. Це, у свою чергу, спричиняє збої у військовому експорті, тиск на фондовий ринок, зниження туристичної та інвестиційної активності, що має прямі воєнно-економічні наслідки.

Таким чином, дослідження воєнно-економічних наслідків когнітивного впливу є критично важливим як для забезпечення стійкості держави в умовах гібридних воєн, так і для формування ефективної національної стратегії безпеки. В умовах триваючої війни в Україні та загострення ситуації на Близькому Сході, потреба в усвідомленні та мінімізації таких наслідків виходить за рамки академічного інтересу й набуває практичного, життєво важливого значення.

Сформуємо систему воєнно-економічних наслідків когнітивного впливу на систему воєнної та національної безпеки держави, що дозволяє цілісно унаочнити і проаналізувати характер, напрями та силу впливу когнітивних загроз на критичні складові безпекового середовища.

У табл. 1 системно розкрито ключові елементи цього впливу, зокрема: джерела породження наслідків, тобто, через які інструменти, платформи чи когнітивні вектори здійснюється атака; особливості впливу, тобто як саме відбувається втручання в інформаційно-психологічну, економічну або оборонну структуру; конкретні наслідки тобто, які саме дисфункції, втрати чи деформації виникають в економіці, секторі оборони та інших сферах життєдіяльності; а також ступінь впливу на різні виміри національної безпеки, зокрема: ВБ – воєнну безпеку, ЕБ – економічну безпеку, ПБ – політичну безпеку, ІБ – інформаційну безпеку, СБ – соціальну безпеку. Такий підхід дозволяє не лише фіксувати факт негативного впливу, а й визначати критичні вразливості системи та пріоритетні напрями протидії.

Таблиця 1 – Система воєнно-економічних наслідків когнітивного впливу

№ з/п	Наслідок	Джерело породження	Особливості впливу	Конкретні наслідки	Ступінь впливу (ВБ/ЕБ/ПБ/ІБ/СБ)
1	Підриг довіри до інститутів влади та ЗС України	Дезінформаційні кампанії, ІПСО, маніпулятивні наративи	Зменшення суспільної підтримки рішень влади й ЗС України	Демобілізація населення, зниження морального духу військ	ВБ – високий, ПБ – високий, СБ – високий
2	Паніка та деструктивна	Масоване поширення	Створення відчуття	Виведення капіталу, зняття депозитів,	ЕБ – високий, ІБ – високий

№ з/п	Наслідок	Джерело породження	Особливості впливу	Конкретні наслідки	Ступінь впливу (ВБ/ЕБ/ПБ/ІБ/СБ)
	економічна поведінка	фейків про критичну інфраструктуру, банківську систему	катастрофи, обвалу	підвищення попиту на готівку, коливання курсу	
3	Підрив мобілізаційного потенціалу	Когнітивні атаки на патріотизм, спотворення образу війни, знецінення служби	Формування відрази до участі у війні, акцент на втратах, фейкові історії	Зниження кількості добровольців, ухилення від мобілізації, дефіцит кадрів	ВБ – критичний, СБ – середній
4	Руйнування міжнародного іміджу держави	Когнітивні впливи в зарубіжних медіа, дипломатичні ІПСО	Зміна сприйняття міжнародними партнерами	Зниження рівня міжнародної підтримки, санкційне послаблення ворога, зменшення фінансової допомоги	ПБ – високий, ЕБ – високий
5	Розрив інформаційного середовища	Маніпуляція суспільною свідомістю через соцмережі та бот-мережі	Створення поляризації, дезорієнтації	Неможливість вироблення колективної стратегії поведінки в кризі, криза лідерства	ІБ – критичний, ПБ – високий, СБ – високий
6	Економічна демотивація суб'єктів ринку	Прогнозовані або інспіровані повідомлення про майбутній колапс, втрату територій, нестабільність	Очікування краху держави як економічного суб'єкта	Зниження інвестицій, скорочення виробництва, масовий відтік бізнесу	ЕБ – критичний, ВБ – високий
7	Порушення довіри до системи управління обороною	Викриття або створення "викриттів" корупції, некомпетентності в командуванні	Формування образу хаосу в армії	Слабка підтримка військових бюджетів, посилення громадського тиску, політична дестабілізація	ВБ – високий, ПБ – високий
8	Маніпуляція цілями війни та нарративами перемоги	Використання когнітивних дисонансів, підміна понять	Розмиття розуміння мети війни у населення	Зниження рівня мобілізації ресурсів і витривалості до тривалої війни	ВБ – високий, СБ – середній
9	Ерозія стратегічної економічної стійкості	Інформаційний вплив на рішення щодо критичних галузей	Втягування у помилкові економічні рішення під тиском страху чи фальшивої інформації	Зміна пріоритетів у державному бюджеті, хибна приватизація, втрати в ОПК	ЕБ – критичний, ВБ – високий

Проведений аналіз даних наведених у табл. 1 показує, що: критично вразливими до когнітивного впливу є воєнна та економічна безпека держави; основними провідними механізмами є інформаційно-психологічні операції, стратегічні наративи, фейкові кампанії;

до найбільш руйнівних наслідків можна віднести демобілізація, підрив економіки оборони, втрата міжнародної підтримки.

Когнітивний вплив є не лише інформаційною загрозою, а потужним інструментом стратегічного ослаблення держави, який впливає на всі складові її безпеки, а саме: воєнну, економічну, політичну, соціальну та інформаційну.

Воєнна безпека зазнає безпосереднього підриву через втрату довіри до ЗС України, деморалізацію, зниження мобілізаційного ресурсу та втрату орієнтирів перемоги. Це свідчить про потребу інтеграції когнітивної оборони у воєнне планування та мобілізаційну політику.

Національна безпека страждає системно: від ерозії стратегічного економічного управління до геополітичної ізоляції. Це створює потребу інституціоналізованого моніторингу когнітивного впливу, зокрема у сферах державного управління, фінансів, публічної комунікації.

Найнебезпечніші наслідки – це ті, що впливають водночас на суспільну згуртованість, обороноздатність і економіку (наприклад, підрив довіри, демотивація, маніпуляція наративами війни).

Для комплексного аналізу наслідків когнітивного впливу на безпекову систему держави було проведено експертне оцінювання за участі 12 фахівців у галузі національної безпеки, оборонного планування та когнітивної війни. Метою цього етапу дослідження було визначити рівень впливу кожного з виокремлених наслідків на два ключові виміри безпеки: воєнну та національну. Воєнна безпека (ВБ) у цьому контексті розглядається як здатність держави забезпечувати ефективну оборону від зовнішньої агресії, тобто фіксує прямий вплив когнітивних загроз на спроможності сил оборони. Натомість національна безпека (НБ) трактується як інтегральний показник, що охоплює стійкість політичної, економічної, соціальної, інформаційної та інших сфер життєдіяльності країни. Результати цього оцінювання за найбільш впливовими воєнно-економічними наслідками когнітивного впливу відображено у табл. 2 (оцінка станом на початок 2025 року).

Таблиця 2 – Оцінювання рівня воєнно-економічного наслідку когнітивного впливу на воєнну та національну безпеку держави

№	Наслідок	ВБ	НБ
1	Підрив довіри до інститутів влади та ЗСУ	0,925	0,960
2	Паніка та деструктивна економічна поведінка	0,710	0,890
3	Підрив мобілізаційного потенціалу	0,940	0,910
4	Руйнування міжнародного іміджу держави	0,780	0,940
5	Розрив інформаційного середовища	0,860	0,970
6	Економічна демотивація суб'єктів ринку	0,730	0,915
7	Порушення довіри до системи управління обороною	0,880	0,900
8	Маніпуляція цілями війни та наративами перемоги	0,905	0,880
9	Ерозія стратегічної економічної стійкості	0,820	0,950

Результати експертного оцінювання, узагальнені в табл. 2, дозволяють зробити низку важливих висновків, що мають прикладне значення для системи національної та воєнної безпеки. Наслідки когнітивного впливу з рівнем оцінки вище 0.9 слід розглядати як критичні, бо саме на них має бути зосереджена пріоритетна увага держави під час формування політики захисту та реагування. Ці наслідки становлять пряму загрозу обороноздатності держави, а

також здатні дестабілізувати її життєво важливі функції в політичному, економічному й соціальному вимірах.

У зв'язку з цим необхідно інституціоналізувати національну систему когнітивної стійкості як невід'ємний елемент архітектури національної безпеки, що дозволить забезпечити системну протидію інформаційно-психологічним та когнітивним атакам. Крім того, виникає потреба у створенні індикативної системи раннього попередження, здатної фіксувати сигнали когнітивного впливу, які потенційно можуть викликати серйозні економічні, соціальні чи управлінські наслідки.

Окрему увагу слід приділити посиленню стратегічної стійкості ЗС України. Для цього до процесу оцінювання слід включити параметри впливу інформаційно-психологічних операцій (ІПСО), а також ступінь соціального резонансу, що вони викликають. Такий підхід забезпечить більш повне розуміння вразливостей оборонного сектору та дозволить ефективніше координувати заходи на рівні оборонного планування, кіберзахисту й оперативного управління.

Сформуємо основні рекомендації за результатами дослідження для України в умовах війни, якщо вона буде триватиме у період 2025–2028 років.

Аналіз воєнно-економічних наслідків когнітивного впливу дозволяє виокремити низку ключових висновків і практичних рекомендацій для України, особливо в умовах затяжної війни з російською федерацією.

I. Ключові висновки для України.

Когнітивний вплив ворога вже набув стратегічного значення і має реальні воєнно-економічні наслідки, які проявляються у зниженні ефективності державного управління, демотивації населення, дестабілізації внутрішнього ринку, ослабленні оборонної економіки та підриві суспільної довіри до влади та ЗС України. Росія цілеспрямовано застосовує когнітивну зброю як елемент гібридної агресії. Інструментами впливу стають масовані інформаційно-психологічні операції, інспіровані соціальні конфлікти, маніпуляції в цифровому середовищі, що мають на меті: розколоти внутрішню єдність українського суспільства; деморалізувати цивільне населення та військових; створити атмосферу економічної невизначеності й недовіри; знецінити легітимність керівництва держави та військово-політичних рішень.

Однією з головних загроз для України в умовах затяжної війни є втрата морального, інформаційного та економічного тилу. Без внутрішньої когнітивної стійкості жодна кількість технічної допомоги чи озброєння не забезпечить стратегічну перевагу через ефективність дій ЗС України та оборонної економіки неминуче знижуватиметься.

Найвразливішими елементами залишаються: морально-психологічний стан суспільства; стратегічна комунікація влади та військового керівництва; довіра до державних рішень. Підрив цих елементів веде до падіння мобілізаційного ресурсу, кадрового виснаження, інформаційної апатії, паніки серед малого і середнього бізнесу, скорочення внутрішніх інвестицій у сферу безпеки та оборони, а також до порушення загального балансу між фронтом і тилом. У зв'язку з цим Україна має реалізувати системні заходи щодо посилення когнітивної стійкості, інтегруючи її як ключовий компонент у стратегію національної безпеки та оборонного планування на 2025–2028 роки.

II. Рекомендації у когнітивній та воєнно-економічній сфері.

Для ефективного зміцнення національної стійкості в умовах гібридної та затяжної війни Україна має орієнтуватися на комплексні заходи у двох ключових взаємопов'язаних напрямках, а саме: когнітивному та воєнно-економічному. На перетині цих сфер формуються не лише умови для збереження внутрішнього фронту, а й стратегічна спроможність держави протистояти багатовимірним загрозам, які генерує ворог.

У табл. 3 систематизовано основні рекомендації, що випливають із результатів проведеного аналізу та експертного оцінювання. Вони стосуються, з одного боку, необхідних

дій у сфері когнітивної безпеки для збереження контролю над суспільною свідомістю, моральним станом населення, довірою до влади та стратегічною комунікацією, а з іншого – воєнно-економічних пріоритетів, які повинні забезпечити мобілізаційну спроможність, стійкість оборонної економіки, а також адаптивність у разі тривалого конфлікту. У табл. 3 розкрито відповідні орієнтири, яких необхідно дотримуватись Україні у 2025–2028 роках задля збереження керованості держави, підвищення ефективності системи національної безпеки та досягнення перемоги в умовах нової війни – війни за свідомість, ресурси й майбутнє.

III. Прогноз з урахуванням затяжної війни протягом 2025–2028 років.

Для стратегічного планування та ухвалення обґрунтованих рішень у сфері національної безпеки вкрай важливо розуміти наслідки реалізації або ігнорування ключових рекомендацій у когнітивній та воєнно-економічній сферах. У сучасних умовах війни ці сфери взаємопов'язані та визначають не лише оперативну ефективність держави, а й її здатність до довготривалого спротиву, відновлення та розвитку.

Таблиця 3 – Рекомендації для України у когнітивній та воєнно-економічній сфері у період 2025-2028 року

Напрямок	Рекомендації
У когнітивній сфері	
Інформаційна оборона	Створити та підтримувати сталу систему когнітивного моніторингу (зокрема, аналіз нарративів, виявлення ІПСО).
Національний нарратив	Формувати чітке уявлення про цілі війни, сценарії перемоги та пояснювати їх населенню й союзникам.
Довіра до влади та армії	Вести прозору та верифіковану комунікацію з суспільством. Уникати замовчування втрат або помилок.
Кадрова гігієна	Залучати до комунікацій авторитетних, перевірених спікерів, виключати токсичних чи скомпрометованих осіб.
Цифрова грамотність	Масово впроваджувати освітні програми з медіаграмотності для населення, особливо молоді та людей на фронті.
У воєнно-економічній сфері	
Інституціональна стійкість	Забезпечити стале управління оборонною економікою (централізоване планування, прозорість, аудит).
Захист від інформаційних сплесків	Ввести механізми “анти-паніки” — наприклад, швидкі роз’яснення від НБУ, МОУ, ДПЗУ щодо дезінформації про економіку.
Мобілізація внутрішніх ресурсів	Розробити систему мобілізаційної економіки, що зможе працювати при обмеженому зовнішньому постачанні.
Психологія економічного фронту	Пояснювати бізнесу і населенню, що стабільність — це зброя, і від економічної витримки залежить перемога.
Інвестиційна дипломатія	Формувати окремий напрямок: воєнно-економічна дипломатія, спрямована на збереження підтримки партнерів.

У табл. 4 нижче представлено порівняльний аналіз позитивних і негативних наслідків для України у період 2025–2028 років, які можуть настати в разі відповідно реалізації або невиконання запропонованих рекомендацій. Це дозволяє візуалізувати ризики бездіяльності, оцінити потенціал системної протидії когнітивним загрозам та обґрунтувати необхідність інтеграції цих заходів у державну політику безпеки.

Таблиця 4 – Негативні та позитивні наслідки

Сценарій	Негативні наслідки	Позитивні наслідки
Моральна стійкість	Деморалізація, спалахи дезертирства, протестів	Мобілізаційна готовність, національна згуртованість
Оборонна економіка	Руйнування стратегічного виробництва, дефіцит ресурсів	Поступове перетворення в економіку війни
Міжнародна підтримка	Втрата довіри, переключення фокусу на інші конфлікти	Збереження іміджу передової країни-гаранта безпеки Європи
Вплив ворога	ІПСО Політична нестабільність, фрагментація суспільства	Контроль ситуації, згуртованість державного управління

IV. Висновки.

Україна сьогодні повинна сприймати когнітивну війну як вісь стратегічної боротьби, а не допоміжну складову. Лише синхронна стійкість у сфері свідомості та економіки дає шанс вистояти у тривалій війні та перейти в контрнаступ на стратегічному рівні. У найближчі 2–3 роки загроза когнітивного краху буде не меншою, ніж загроза ракетного удару, та її необхідно нейтралізувати за рахунок системної державної політики.

У табл. 5 розкрито ключові кроки (заходи), які Україна вже сьогодні (у 2025 році) повинна здійснити для забезпечення когнітивної стійкості на період 2025–2028 років, щоб витримати затяжну війну, уникнути стратегічного виснаження та зберегти воєнно-економічну спроможність. Визначимо критичні часові горизонти формування когнітивної стійкості України у період 2025–2028 років:

до кінця 2025 року: необхідно сформувати законодавчу рамку, створити центр наративів, розробити комунікаційну доктрину, розпочати активну підготовку так званих “когнітивних офіцерів”, створити освітній хаб (пілот);

протягом періоду 2026–2027 років: необхідно забезпечити повноцінне функціонування НСКБ, організувати системну підготовку Сил оборони та держсектору, вбудувати когнітивну політику в стратегію перемоги держави.

Україна має історичний шанс стати першою країною світу, яка сформує повноцінну когнітивну оборону як компонент національної безпеки. Умова цього – це необхідно почати прямо зараз, інакше у 2026–2028 роках загроза когнітивного виснаження перевершить навіть воєнно-технічні втрати. Зважаючи на сучасну фазу затяжної війни проти росії, Україна вже сьогодні (у 2025 році) має вжити стратегічно важливих кроків для забезпечення когнітивної стійкості на 2025–2028 роки.

Це критично важливо для запобігання стратегічному виснаженню держави, підтримки обороноздатності, економічної спроможності та суспільної єдності. Деталізуємо основні кроки (заходи) забезпечення когнітивної стійкості України у період 2025–2028 років.

створення національної системи когнітивної безпеки. Передусім необхідно інституціоналізувати проблему. Йдеться про створення Національної системи когнітивної безпеки, що охоплює: аналітичне виявлення когнітивних загроз (внутрішніх і зовнішніх), системне моделювання ІПСО противника, кризову комунікацію, швидке поширення контрнарративів. Ця система має координуватися на рівні РНБО або Кабінету Міністрів та мати юридичне закріплення у вигляді Концепції або Доктрини когнітивної стійкості;

централізація стратегічної комунікації держави. Одним із критичних викликів є фрагментарність комунікацій від різних держорганів. Україна повинна розгорнути єдину державну систему стратегічної комунікації з чіткими функціями: централізоване формування меседжів від імені держави та ЗС України, координація кризової інформаційної відповіді, реагування на дезінформаційні кампанії ворога. При цьому має діяти Центр стратегічних

нарративів перемоги, що розробляє зрозуміле та послідовне пояснення громадянам: за що ведеться війна, якою є мета, і чому варто протриматися ще 2–3 роки;

Таблиця 5 – Ключові кроки (заходи), які Україна вже у 2025 році повинна здійснити для забезпечення когнітивної стійкості на період 2025–2028 років

№	Крок (захід)	Сутність заходів
I. Стратегічний рівень: політика та управління		
1	Створення Національної системи когнітивної безпеки (НСКБ)	Інституціоналізація багаторівневої системи реагування на когнітивні атаки: аналітика, контрнарративи, кризові комунікації, протидія ІПСО.
2	Прийняття Концепції когнітивної стійкості держави до 2030 року	Програмний документ на рівні РНБО або Кабміну, який фіксує принципи, структури, пріоритети.
3	Інтеграція когнітивної компоненти у національну безпекову стратегію та воєнну доктрину	Визначення когнітивної війни як системної загрози та відповідні напрямки контрзаходів на рівні оборонного планування.
II. Інформаційно-комунікаційна сфера		
4	Формування державної системи стратегічної комунікації	Централізація меседжів влади, ЗСУ, МЗС, МВС та інших органів. Єдині нарративи та відповіді на ІПСО.
5	Розбудова Центру стратегічних нарративів перемоги	Спеціалізована структура, яка створює, тестує та поширює нарративи про мету, сенс і логіку війни.
6	Інституційна підтримка українських незалежних медіа та експертного середовища	Надання грантів, технологічної підтримки та захисту для національних ЗМІ як форпостів інформаційного фронту.
7	Виявлення, блокування та нейтралізація ворожих медіамереж	Посилення співпраці з платформами, розвиток цифрової контррозвідки, розслідування бот-мереж та інфільтрацій.
III. Людський капітал та освіта		
8	Масова програма з цифрової та медіаграмотності (на кшталт “Кібервоїн” для цивільних)	Інтеграція в шкільну та вищу освіту, навчання військових, держслужбовців, волонтерів.
9	Створення освітнього онлайн-хабу з когнітивної оборони	Курси, сертифікації, база знань, методички, практичні кейси.
10	Підготовка когнітивних офіцерів для ЗСУ та сектору оборони	Спеціальні фахівці, які володіють інструментами аналізу впливу на морально-психологічний стан військ і суспільства.
IV. Економічно-суспільна стійкість		
11	Стратегічна комунікація економічної витривалості	Постійне інформування населення та бізнесу про причини, шляхи та сенс економічної мобілізації.
12	Фінансова стабільність як протиотрута паніці	Утримання стабільного курсу, прозора політика НБУ, антикризова комунікація в стилі «паніки не буде».
13	Підтримка внутрішньої солідарності (вертикальної та горизонтальної)	Заохочення самозарадності громад, волонтерського руху, взаємодії армії з тилом.
V. Оперативно-тактична складова для Сил оборони		
14	Застосування когнітивних контроперацій на фронті	Поширення правдивих меседжів, нівелювання фейків серед особового складу, боротьба з деморалізацією.
15	Інтеграція когнітивного аналізу в планування операцій	Прогноз поведінки противника, реакції населення, комунікаційні ризики при кожній операції.

підвищення рівня медіа і цифрової грамотності населення. Для захисту населення від когнітивного впливу ворога важливо масово впровадити освітні програми з інформаційної гігієни. Це має охопити: шкільну й університетську освіту, курси для держслужбовців і

військових, онлайн-платформи з короткими програмами з медіаграмотності, перевірки джерел, розпізнавання фейків;

підготовка кадрових спроможностей у сфері когнітивної безпеки. Слід започаткувати нову категорію фахівців – когнітивних офіцерів для сектору оборони, які аналізуватимуть психологічну обстановку в підрозділах, моделюватимуть вплив інформаційного середовища на бойову ефективність, та координуватимуть комунікацію з військами, суспільством і союзниками;

протидія ворожим медіакампаніям і внутрішнім ІПСО. Україна має: системно викривати та блокувати російські медіамережі, бот-ферми, агентуру впливу; співпрацювати з соціальними платформами для очищення українського інформаційного простору; проводити внутрішні розслідування щодо джерел розповсюдження шкідливих меседжів (в т.ч. з ознаками зради, підриву бойового духу);

формування психологічно й економічно витривалого тилу. Наративи про війну мають бути не лише воєнними, а й економічними. Держава повинна прямо пояснювати: кожен бізнес, кожен громадянин, кожна копійка – це частина спротиву. Слід комунікувати, бо: економічна стабільність – це зброя не менш важлива, ніж дрон; споживацький панічний настрій або відмова від інвестування грають на руку ворогу; довіра до державної політики й фінансової системи зберігає стратегічну витривалість;

інтеграція когнітивної компоненти у воєнне планування. Під час будь-якої операції чи оборонної кампанії мають оцінюватися не лише матеріальні ресурси, а й когнітивні ризики: що буде з моральним станом особового складу, як реагує тил, який ефект на медіа. ЗС України мають отримати інструменти когнітивного аналізу так само, як сьогодні отримують плани маневру чи логістики;

відбудова довіри, як головна форма стратегічної зброї. Довіра до Збройних Сил України, влади, командирів, економічних рішень – це головний запобіжник від руйнівного когнітивного ефекту. Вона базується на: прозорості дій, спроможності визнавати помилки, послідовності політики, живому діалозі з суспільством (а не односпрямованій пропаганді).

Когнітивна війна – це головний вимір стратегічної боротьби у 2025–2028 роках. Її не можна виграти суто оборонною реакцією. Україна повинна стати ініціатором контрнарративів, автором нових сенсів, архітектором національного психологічного щита.

Держава, яка витримає когнітивний тиск протягом трьох років, переможе не лише на фронті, а й у глобальному вимірі як зразок національної стійкості нового типу.

Висновки

У сучасних умовах затяжної війни росії проти України, а також на тлі глобальної нестабільності, зокрема ескалації протистояння Ізраїлю та Ірану, когнітивна війна дедалі більше набуває стратегічного значення. Когнітивний вплив перестає бути допоміжним інструментом, бо він стає основною площиною підриву державної стійкості, поряд із фізичними та економічними засобами тиску.

Результати аналізу системи когнітивного впливу свідчать, що:

когнітивні атаки мають здатність ініціювати та розвивати каскадні воєнно-економічні наслідки: від втрати суспільної довіри до керівництва і ЗС України до зриву мобілізаційних кампаній, руйнування економічної дисципліни, втрати стратегічної орієнтації;

найбільша вразливість до когнітивного впливу у сферах: морально-психологічної стійкості особового складу ЗС України, стратегічної комунікації влади, фінансової поведінки населення, довіри до інституцій держави;

експертне оцінювання доводить, що ступінь впливу когнітивних наслідків на воєнну та національну безпеку у більшості випадків перебуває на рівні понад 0,9, що є критичним з точки зору прогнозу на тривалу війну;

Україна наразі не володіє системною архітектурою когнітивної безпеки, що дозволяло б відстежувати, моделювати, попереджати або нейтралізувати ворожі впливи в реальному часі;

воєнно-економічна стійкість держави є безпосередньо пов'язаною із когнітивною стабільністю – через механізми очікувань, суспільної підтримки, емоційної мобілізації, інвестиційної поведінки та реакцій бізнесу на інформаційні сплески.

В умовах потенційної багаторічної війни (2025–2028) відсутність рішень у сфері когнітивного захисту загрожує виснаженням тилу навіть за наявності зовнішньої допомоги, нової зброї чи дипломатичної підтримки. До перспектив подальших досліджень за напрямом когнітивного впливу у воєнно-економічній площині можна віднести те, що для посилення ефективної відповіді України на виклики сучасної когнітивної війни необхідно розширити дослідницьку діяльність за такими напрямками:

1. Формування національної методології оцінювання когнітивної стійкості держави шляхом: створення індексу когнітивної вразливості секторів безпеки і оборони, розроблення моделі оцінки порогів дестабілізації внаслідок ІПСО та нарративних атак, валідації динамічних системних моделей когнітивного впливу на економіку оборони.

2. Моделювання когнітивно-економічних сценаріїв затяжної війни через: прогностичне моделювання реакцій внутрішніх груп населення на інформаційні кампанії; дослідження ефекту стратегічної комунікації на мобілізаційну готовність та бюджетну витривалість.

3. Дослідження когнітивного впливу на поведінку ринків, армії та міжнародних партнерів шляхом: аналізу економічної поведінки бізнесу в умовах когнітивного тиску (паніка, згортання виробництва), дослідження інфляційних очікувань, інвестиційної поведінки, пов'язаної з інформаційним середовищем; визначення механізмів впливу когнітивного фону на міжнародну репутацію держави та обсяги підтримки.

4. Вивчення міжнародного досвіду шляхом: порівняльного аналізу систем когнітивної оборони у країнах НАТО, Ізраїлі, Тайвані; розроблення адаптивної доктрини когнітивного захисту на основі досвіду багатофазних конфліктів.

5. Створення кадрових і організаційних основ когнітивної безпеки шляхом: формування освітньо-наукових кластерів у сфері когнітивної безпеки та стратегічної комунікації, підготовки когнітивних офіцерів, аналітиків впливу, офіцерів нарративної дії у межах оборонного сектору.

Когнітивна сфера – це не “м'яка” частина війни, а фронт стратегічного рівня. В умовах затяжного конфлікту саме здатність зберігати когнітивну цілісність суспільства, довіру до ЗС України, стійку економіку та цілісний нарратив про перемогу є тим, що вирішить долю війни.

Фінансування

Це дослідження не отримало конкретної фінансової підтримки.

Конкуруючі інтереси

Автори заявляють, що у них немає конкуруючих інтересів.

Список використаних джерел

1. Білак М. М. (2022). *Інформаційно-психологічна війна: теорія і практика*. Київ: НІСД.
2. Васильченко С. М., & Коваленко І. О. (2023). Когнітивні загрози в інформаційному просторі воєнного часу. *Інформаційне право України*, № (3), С. 45–56.
3. Nye J. S. (2011). *The Future of Power*. New York: PublicAffairs.
4. Libicki M. C. (2007). *Conquest in Cyberspace: National Security and Information Warfare*. New York: Cambridge University Press.

5. Міністерство оборони України. (2022). *Стратегія воєнної безпеки України*. Київ: Офіційне видання.
6. Rid T. *Cyber War Will Not Take Place*. London: Hurst Publishers, 2013. 218 p.
7. Singer P. W., Brooking E. *LikeWar: The Weaponization of Social Media*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2018. 416 p.
8. Hoffman F. *Hybrid Warfare and Challenges*. Joint Force Quarterly. 2009. № 52. P. 34–39.
9. Schmidt E., Cohen J. *The New Digital Age: Reshaping the Future of People, Nations and Business*. New York: Knopf, 2013. 315 p.
10. Byman D. *Understanding the Islamic State: A Review Essay*. International Security. 2016. Vol. 40, № 4. P. 127–165.
11. Kilcullen D. *Out of the Mountains: The Coming Age of the Urban Guerrilla*. New York: Oxford University Press, 2013. 352 p.
12. Коваль В., Семененко О. Ірраціональні війни в контексті сучасної світової геополітичної обстановки: український аспект. *Міжнародний науковий журнал "Military Science"*, 2023, т. 1 № 1.
13. Сирський О., Лебеденко А., Семененко О. Війна нового типу: український досвід і переосмислення філософії збройної боротьби. *Міжнародний науковий журнал "Military Science" Том 3 № 1 (2025)*. DOI: 10.62524/msj.2025.3.1.01
14. Пахомов О. О. Когнітивна безпека в системі стратегічної стабільності держави: виклики і протидія. *Стратегічні пріоритети*. 2021. № 1 (58). С. 50–62.
15. Семенченко А. І. Національна стійкість як основа забезпечення безпеки держави: теоретичні підходи. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 25–32.
16. Ліпкан В. А. Концептуальні основи інформаційної безпеки держави. *Інформація і право*. 2020. № 2. С. 7–15.
17. Кудінов С. В., Бутко А. В. Когнітивні загрози в інформаційно-психологічному протиборстві. *Військова освіта*. 2022. № 1. С. 44–52.
18. Кучер О. В. Стратегічні комунікації як інструмент когнітивного впливу: загрози для держави. *Збірник наукових праць НАВС*. 2023. № 2. С. 78–84.
19. Затилюк І. М. Психологічні операції як елемент когнітивної війни в умовах гібридної агресії. *Проблеми національної безпеки*. 2021. № 1. С. 99–106.
20. NATO StratCom COE. (2020). *Cognitive Warfare: NATO's Sixth Operational Domain?* Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence.
21. Грабський І. В. (2023). Воєнна економіка України в умовах гібридної агресії РФ: виклики та адаптивні рішення. *Економіка і безпека держави*, № (2), С. 27–39.
22. Thomas T. (2020). Russia's Reflexive Control Theory and the Military. *Journal of Slavic Military Studies*, № 33(1), С. 23–42.
23. McFate S. (2019). *The New Rules of War: Victory in the Age of Durable Disorder*. New York: HarperCollins.
24. Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. (2023). *Когнітивна стійкість: посібник для державних інституцій*. Київ: Мінкультінформ.
25. Лебеденко А., Семененко О., Смілянський О., Царинник В., Ованесян Р. "Таймлайн"-мобілізація – шлях від примусу до популяризації військової служби в умовах війни: право вибору – шлях до ефективного комплектування людськими ресурсами. *Military Science*, 2024, т. 2 № 2.

References

1. Bilak M. M. (2022). *Information and Psychological Warfare: Theory and Practice*. Kyiv: NISD.
2. Vasylenko S. M., & Kovalenko I. O. (2023). Cognitive Threats in the Information Space of Wartime. *Information Law of Ukraine*, № (3), pp. 45–56.

3. Nye J. S. (2011). *The Future of Power*. New York: PublicAffairs.
4. Libicki M. C. (2007). *Conquest in Cyberspace: National Security and Information Warfare*. New York: Cambridge University Press.
5. Ministry of Defense of Ukraine. (2022). *Strategy of Military Security of Ukraine*. Kyiv: Official Publication.
6. Rid T. *Cyber War Will Not Take Place*. London: Hurst Publishers, 2013. 218 p.
7. Singer P. W., Brooking E. *LikeWar: The Weaponization of Social Media*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2018. 416 p.
8. Hoffman F. *Hybrid Warfare and Challenges*. *Joint Force Quarterly*. 2009. № 52. P. 34–39.
9. Schmidt E., Cohen J. *The New Digital Age: Reshaping the Future of People, Nations and Business*. New York: Knopf, 2013. 315 p.
10. Byman D. *Understanding the Islamic State: A Review Essay*. *International Security*. 2016. Vol. 40, № 4. P. 127–165.
11. Kilcullen D. *Out of the Mountains: The Coming Age of the Urban Guerrilla*. New York: Oxford University Press, 2013. 352 p.
12. Koval V., Semenenko O. *Irrational wars in the context of the modern world geopolitical situation: Ukrainian aspect*. *International scientific journal "Military Science"*, 2023, vol. 1 № 1.
13. Syrsky, O., Lebedenko, A., Semenenko O. *New type of war: Ukrainian experience and rethinking of the philosophy of armed struggle* *International scientific journal "Military Science"* Vol. 3 № 1 (2025). DOI: 10.62524/msj.2025.3.1.01
14. Pakhomov O. O. *Cognitive security in the system of strategic stability of the state: challenges and countermeasures*. *Strategic priorities*. 2021. № 1 (58). P. 50–62.
15. Semenchenko A. I. *National stability as a basis for ensuring state security: theoretical approaches*. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2022. № 3. P. 25–32.
16. Lipkan V. A. *Conceptual foundations of information security of the state*. *Information and law*. 2020. № 2. P. 7–15.
17. Kudinov S. V., Butko A. V. *Cognitive threats in information and psychological confrontation*. *Military education*. 2022. № 1. P. 44–52.
18. Kucher O. V. *Strategic communications as a tool of cognitive influence: threats to the state*. *Collection of scientific works of the National Security Service*. 2023. № 2. P. 78–84.
19. Zatylyuk I. M. *Psychological operations as an element of cognitive warfare in conditions of hybrid aggression*. *Problems of national security*. 2021. No. 1. P. 99–106.
20. NATO StratCom COE. (2020). *Cognitive Warfare: NATO's Sixth Operational Domain?* Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence.
21. Grabsky I. V. (2023). *The Military Economy of Ukraine in the Context of the Russian Federation's Hybrid Aggression: Challenges and Adaptive Solutions*. *Economy and State Security*, № (2), pp. 27–39.
22. Thomas T. (2020). *Russia's Reflexive Control Theory and the Military*. *Journal of Slavic Military Studies*, № 33(1), pp. 23–42.
23. McFate S. (2019). *The New Rules of War: Victory in the Age of Durable Disorder*. New York: HarperCollins.
24. Centre for Strategic Communications and Information Security. (2023). *Cognitive Stability: A Guide for State Institutions*. Kyiv: Minkultinform.
25. Lebedenko A., Semenenko O., Smilyansky O., Tsarynnyk V., Hovhannesyanyan R. *"Timeline" mobilization – the path from coercion to the popularization of military service in wartime: the right to choose – the path to effective recruitment of human resources*. *Military Science*, 2024, vol. 2, № 2.